

معرفی پایان نامه « صفات مبلّغ و روشهای تبلیغی برگرفته از سیره حضرت ابراهیم (ع) »

حجت الاسلام وحید خلیل نژاد مهینی

اشاره

تبلیغ، مجموعه‌ای است از اقدام‌ها و پیام‌هایی که توسط یک شخص، گروه یا نهاد، با هدف تأثیرگذاری بر عقاید و اعمال دیگران انجام می‌شود. توجه به پیام‌گیرنده و استفاده از روشی مناسب برای انتقال پیام، از مسایل پراهمیت در تبلیغ شمرده می‌شود. برخی با بهره‌گیری از روش‌های مناسب و با تکیه بر صحت و حقیقت پیام و خلوص درونی خود، به تبلیغ معارف دینی پرداخته و برای دیگر مبلّغین، الگویی شایسته گردیده‌اند. خداوند در قرآن کریم، بارها شخصیت بزرگ حضرت ابراهیم(ع) و زحمات خالصانه او را تجلیل نموده و او را به عنوان الگویی برگزیده، معرفی کرده است. آن حضرت در طول زندگی پرفراز و نشیب خود، جز خشنودی و رضایت الهی، هدف دیگری نداشت و عمر پربرکت خویش را در همین راه، صرف نمود. نویسنده در این اثر کوشیده است بر اساس آیات مبارکه قرآن کریم، زوایای تبلیغی این اسوه نستوه را بررسد و نشان دهد که حضرت‌اش در طول مدت رسالت خویش، از چه روش‌هایی برای انتقال پیام الهی و تبلیغ دین، بهره برده است.

یکی از ارکان اساسی گسترش اسلام، تبلیغ و رسانیدن پیام آن به تشنگان در سراسر جهان است. خداوند متعال، پیامبر و خاندان مکرم ایشان، بسیار بر امر تبلیغ تأکید نموده‌اند. پیامبر اکرم(ص) و ائمه طاهرين(ع) ، به کرات، فرستادگانی را برای تبلیغ معارف الهی، به مناطق مختلف گسیل می‌داشتند تا با بهره‌گیری از روش‌های مختلف، پیام جان‌بخش و گوارای اسلام را به جان‌های تشنه بنوشانند. بهره‌گیری از روش‌های صحیح تبلیغ، به همان میزان از اهمیت برخوردار است که اصل تبلیغ دارای اهمیت است؛ چه این که ممکن است مجموعه فعالیت‌های یک مبلّغ، به دلیل اشتباه و یا عدم تسلط وی بر اصول صحیح تبلیغ، بدل به ضد آن گردد. از این روی، شناخت روش‌های تبلیغ و بهره‌گیری از اصول صحیح آن، بسیار پراهمیت است. قرآن کریم در موارد متعددی از شیوه‌های تبلیغی حضرت ابراهیم(ع) تجلیل نموده و حیات سراسر تلاش ایشان را برای تبلیغ و آموزندگی معارف الهی، نمونه و اسوه‌ای برای دیگران معرفی کرده است. داستان زندگانی و دعوت حضرت ابراهیم(ع) در بیش از 180 آیه و نام مبارک ایشان، 69 بار در خلال آیات نورانی قرآن ذکر شده است.

نویسنده بر آن است تا بر اساس آیات مبارک قرآن کریم، این پرسش را پاسخ دهد که صفات حضرت ابراهیم (ع) به عنوان يك مبلّغ دینی چه بود و از چه روش‌هایی در امر تبلیغ استفاده کرده که خداوند متعال، در جای جای قرآن کریم، شخصیت و تلاش‌های او را تجلیل نموده است. از سوی دیگر، نویسنده تلاش دارد تا

ویژگی‌های مبلغ نمونه و بهترین روش‌ها جهت استفاده در تبلیغ امور دینی را نیز دریافته و به روانی بیان کند. نویسنده بر این باور است که سه ویژگی شخصیتی حضرت؛ چون شجاعت و شهامت، صبر، توکل به خدا و یقین به وعده‌های الهی و همچنین، بهره‌گیری از استدلال‌های محکم و روش تبلیغی مناسب، موجب ماندگاری و موفقیت فعالیت‌های تبلیغی ایشان گشته است.

نویسنده با برشمردن بیش از سی ویژگی تبلیغی و شخصیتی ممتاز حضرت ابراهیم(ع) که از آیات نورانی قرآن کریم و منابع روایی و تاریخی، گرد آورده، پایان‌نامه خود را به سامان رسانده است. در ادامه به برخی از این عناوین، به اختصار اشاره می‌گردد:

بشارت و امیدبخشی

نویسنده اثر، بر آن است که بشارت و امیدبخشی، از کارسازترین روش‌ها در تبلیغ معارف دینی به شمار می‌آید. توجه دادن به نعمات الهی، تأکید بر صفات رحمانیه و رحیمیه خداوند متعال و وعده سزای نیک او در روز جزا به مؤمنان و پیروان دین حق، از جلوه‌های بشارت و امیدبخشی به حساب می‌آید. حضرت ابراهیم(ع)، برای جلب قلوب مخاطبین خود، از این روش در تبلیغ معارف الهی، بسیار سود جسته است.

پرسش از بنیادی‌ترین مسایل هستی

حضرت ابراهیم(ع) در بسیاری از موارد، دعوت خود را از طریق پرسیدن سؤالاتی از مخاطبان خود آغاز نموده است. او فطرت زنگ‌آلود مخاطبان خود را با پرسش از بنیادی‌ترین مسایل هستی، صفا داده و ذهن و ضمیر آن‌ها را به جستجو و می‌داشت؛ از جمله ویژگی‌های برجسته این روش، آن است که مخاطب، با تأمل در پرسش‌های مبلغ، خود، حقایقی را خواهد یافت و زمینه را برای پذیرش حقایق دیگر مهیا خواهد نمود. این روش، از جمله کارآمدترین روش‌های تبلیغ به شمار می‌آید.

ایجاد زمینه‌هایی برای اندیشیدن دوباره

حضرت ابراهیم(ع) سعی داشت از هر طریق ممکن، مخاطبان خود را به اندیشیدن به افکار و اعتقادات‌شان، وادارد. ماجرای شکستن بت‌ها و قرار دادن تبر بر دوش بت بزرگ، از مشخص‌ترین اقدامات حضرت ابراهیم(ع) برای به هوش آوردن مردم و وادار کردن آن‌ها به اندیشیدن به حساب می‌آید. غبار غفلتی که بر سینه آسمانی فطرت آدمیان نشسته است، با نسیم روح‌بخش اندیشه، کنار رفته و وجود او را برای پذیرفتن حقایق الهی آماده می‌کند. دعوت به اندیشه کردن، رکن حیاتی همه تلاش‌های مبلغان آسمانی را تشکیل می‌دهد.

مبارزه صحیح با روش‌ها و سنت‌های غلط

تبعیت خودآگاه یا ناخودآگاه از روش‌ها و سنت‌های اجتماعی، بخشی قابل توجه از حیات ما را تشکیل داده

است؛ گویی روح و جان ما آدمیان، با سنت‌های مان، پیوندی ناگسستنی یافته و از این روی، جدایی از آن‌ها بسیار دشوار خواهد بود. بسیاری از رفتارهای ناصحیح خصوصی یا اجتماعی ما، بر اساس الگوهایی اجتماعی شکل گرفته که برای اصلاح عمومی آن، لاجرم باید از طریق اصلاح الگوها، اقدام به اصلاح رفتارها نمود. یکی از وظایف خطیر و البته بسیار دشوار پیامبران الهی، اصلاح الگوها و سنت‌های ناصحیح بوده است؛ سنت‌هایی که گاه، در میان نسل‌ها رایج بوده و جدا نمودن مردم از آن‌ها، بسیار صعب و با تحمل مشقات و خطراتی جدی همراه بوده است. حضرت ابراهیم(ع) با تحمل خطرات و با شجاعت و راستی تمام، بسیار در این راه کوشش نمود.

نشان دادن عجز طاغوت و انحراف عقاید باطل

قرآن کریم به احتجاج روشن و نیک حضرت ابراهیم(ع) در برابر کج‌فکری و طغیان نمرود اشاره کرده است؛ آن‌گاه که پس از متهم ساختن حضرت به شکستن بت‌ها، او را برای محاکمه به سرای نمرود آوردند. در این مجلس، پس از آن‌که حضرت ابراهیم(ع)، نمرود را به پرستش خدای یگانه‌ای که می‌میراند و زنده می‌کند، فراخواند، نمرود در پاسخ به حضرت و به گمان آن‌که می‌تواند ارکان دعوت ایشان را برای دیگران، سست جلوه دهد، گفت: من نیز می‌میرانم و زندگی می‌بخشم. آن‌گاه حضرت ابراهیم(ع) فرمود: خدای من، خورشید را از سمت مشرق بیرون می‌آورد، اگر تو از چنین قدرتی برخورداری، خورشید را از مغرب بیرون آر. پس از این احتجاج، نمرود و همه کافران از پاسخ عاجز مانده و در بهت و حیرت فروغلتیدند. خداوند متعال، این ماجرا و احتجاج نیک حضرت ابراهیم(ع) را به عنوان نمونه‌ای راستین از احتجاج نمودن به حقایق، به حضرت رسول اکرم(ص) یادآور می‌شود.

پیشبرد اهداف تبلیغ از طریق هجرت

هجرت، از مهم‌ترین ارکان توسعه محدوده تبلیغ و کثرت مخاطبان، به شمار می‌آید. خداوند متعال در موارد بسیاری، بر مسئله هجرت تأکید نموده است. حضرت ابراهیم(ع) با تلاشی وصف‌ناپذیر، سعی داشت پیام الهی را از طریق هجرت به سرزمین‌های مختلف، به گوش جان‌های تشنه برساند. قرآن کریم، هجرت را مایه برکت و سبب جلب عنایات خداوند متعال معرفی کرده است.

انفاق مال در راه خدا

خداوند متعال در قرآن کریم، انفاق مال در راه خود را به عنوان یکی از برجسته‌ترین رفتارهای دینی، توصیف کرده و انفاق‌کننده را بسیار ستوده و او را به اجرای عظیم وعده داده است. پیامبر اکرم(ص) و ائمه طاهرين(ع)، بسیار به انفاق در راه خدا سفارش کرده و خود، پیش و بیش از همه، اموال‌شان را در راه خدا انفاق نمودند. انفاق در راه خدا می‌تواند به عنوان یکی از اقدامات بسیار کارآمد در تبلیغ مفاهیم و معارف دینی و جلب قلوب مخاطبین، به کار آید. حضرت ابراهیم(ع)، بسیار به انفاق، مهمان‌نوازی و دستگیری از مستمندان شهرت داشت و از این طریق، قلوب کثیری از مردم را جلب نمود.

القای غیرمستقیم مفاهیم به مخاطب

قرآن کریم با تجلیل از یکی دیگر از روش‌های حضرت ابراهیم(ع) در مواجهه با مشرکان، اجرای او را به حضرت رسول اکرم(ص) یادآور می‌شود. حضرت ابراهیم(ع) با برخوردی هم‌دلانه و غیرخصلت‌آمیز، با همراه نشان دادن خود در اعتقاد به خورشید و ماه و ستارگان، به نرمی و بدون ایجاد هرگونه حساسیت، ضعف خدایان مورد پرستش مشرکان را به آن‌ها نمایاند. احترام به مقدسات مخاطب و بهره‌گیری از روش‌های هم‌دلانه، غیرتهاجمی و غیرمستقیم بودن مفاهیم، در ضعیف یا غلط نشان دادن یک اعتقاد، بسیار مؤثر خواهد بود.

یقین مبلغ به محتوای پیام خود

بر اساس نصوص دینی، یکی از عوامل سرنوشت‌ساز و مهم در مؤثر افتادن تبلیغ و نشان دادن محتوای پیام بر جان مخاطب، میزان اعتقاد بازگوکننده پیام به محتوای سخن خویش است. پیامی که از عمق جان برآید، یقیناً بر عمق جان نیز خواهد نشست و سینه و ذهن دردمند مخاطب را آرام خواهد نمود. امیرمؤمنان(ع) در توصیف شخصی که به سخن خویش اعتقاد ندارد و در عین حال، انتظار دارد سخن او در دل دیگری مؤثر افتد، او را به مانند شخصی توصیف می‌کند که قصد دارد درختی را از طریق حرکت دادن سایه آن، جابه‌جا کند. یکی از عوامل اساسی به ثمر رسیدن تلاش‌های حضرت ابراهیم(ع)، عمق یقین حضرت بر محتوای سخن و رسالت خویش بوده است.